

■ *Projecte per a una gran biblioteca pública: la biblioteca, lloc de democràcia*

per Michel Melot*

Traduït de l'original francès per Mercè Colomer i Bartrolí, bibliotecària-documentalista del TERMCAT, Centre de Terminologia.

Conferència pronunciada el 15 de novembre de 1989 a la seu del Col·legi de Periodistes, a Barcelona. L'autor descriu tres aspectes que caracteritzen la biblioteca pública: com a lloc d'identitat col·lectiva, com a lloc de formació i d'informació, i com a lloc de paraula, que configuren la biblioteca com a lloc de democràcia.

■ LA BIBLIOTECA, LLOC D'IDENTITAT COL·LECTIVA

La biblioteca és, dins la població, un espai de llibertat: en contraposició amb l'escola i els establiments administratius, és un aparell no constrenyedor i més aviat emparentat amb els llocs de lleure, com ara les sales d'espectacles o els camps d'esports. Davant aquests equipaments presenta, però, un avantatge: el de la gratuïtat. En els països anglosaxons, la gratuïtat de les biblioteques és la norma. A França, la quota té un cost simbòlic que, tot i que és baix, és un obstacle "psicològic" important per al públic.

És un espai de diversitat: com el que els grecs anomenaven la *poikilia*. La biblioteca pot, efectivament, atreure un ampli ventall de públics diversos, i servir de lloc de trobada a categories de població que per regla general estan

* Director de la Biblioteca Pública d'Informació del Centre Pompidou de París.

tancades entre elles. Al costat de la cultura oficial i acadèmica, la biblioteca, a causa de la diversitat de les seves col·leccions, és necessàriament pluricultural: estrangers i minories hi troben la seva cultura. És lloc d'integració i d'aculturació, que permet a cada solitud de trobar un entorn no coercitiu. Per això la millor biblioteca és la que està oberta a tots i en la qual cadascú té la impressió que ha estat construïda per a ell.

Va dirigida a tota mena d'edats: infants, adolescents, adults, tercera edat... La mainada escolaritzada acut generalment a la biblioteca malgrat que les relacions amb els ensenyants estan encara mal organitzades. Els caldria, als ensenyants, una formació obligatòria sobre els recursos de la biblioteca pública. La tercera edat no és, tampoc, difícil d'atreure, igual que les persones ocioses. Però, en canvi, el gran absent de les nostres biblioteques és el món del treball. Ara bé, les biblioteques constitueixen cada cop més una eina d'informació indispensable que, certament, atraurà de mica en mica els adults actius.

És precisament aquesta fórmula àmplia de la biblioteca la que té èxit, aquesta "productivitat" social que ha de convèncer els polítics perquè li dediquin uns crèdits que beneficiaran la totalitat de la població i que es valoren tant en el pla cultural com en el pla econòmic i social —contràriament als altres equipaments culturals, com teatres, museus, que solen afectar-ne únicament un grup limitat per un cost sovint superior al d'una biblioteca. Justament, els polítics electes francesos estan fent aquesta mena de càlcul, i és per això que floreixen arreu de França projectes de biblioteques municipals dotades de serveis moderns i polivalents, llocs d'acolliment d'escolars, riques en material àudio-visual, animades per exposicions o altres manifestacions, sobretot després del fracàs de les Cases de Cultura, massa programades com a llocs d'espectacles que només s'adrecen a intel·lectuals.

Cal, doncs, cultivar aquesta particularitat de les biblioteques públiques de ser institucions obertes al conjunt de la ciutat o fins i tot de la comunitat urbana, i fer que, cadascú, per raons diferents, tingui interès a anar-hi. Això significa —en termes d'urbanisme, d'arquitectura, fins i tot de mobiliari i, en qualsevol cas, de constitució de col·leccions i de serveis— organitzar la diversitat i gestionar-la. Per això, l'espai ha de ser en si mateix lliure i diversificat.

Un espai "lliure" vol dir dues coses: lliure pel que fa a l'accés dins la població, per la seva visibilitat i, abans de tot per la seva bellesa, un lloc agradable i acollidor, ben comunicat (metro, bus, pàrking, carrers importants), però també amb llibertat d'accés en el temps, amb horaris d'obertura amplis. ¿Com atreure els "actius" i "rendabilitzar" així les col·leccions documentals, si no s'obre més enllà dels horaris laborals i molt especialment els diumenges? Ja sabem que l'obertura és cara pel que fa al personal: per això la biblioteca ha de ser concebuda des de bon principi per ser oberta amb el mínim de vigilància possible (per exemple, Princeton, que obre a la nit amb 4 persones, o la BPI, al Centre Pompidou, que pot acollir 15.000 lectors el diumenge amb una trentena de persones). Per poder fer això, convé utilitzar totes les possibilitats d'automatització i generalitzar l'accés lliure a tots els documents.

La diversificació dels espais d'una biblioteca pública en una gran aglomeració urbana s'expressa per la necessitat de tenir a la vegada una unitat central

i uns annexos. Hi ha dues menes d'annexos, ambdós necessaris: annexos de "proximitat", que serveixen als barris, i annexos "especialitzats" que, d'altra banda, poden ser els mateixos dels barris: "biblioteques de negocis" en el barri on radiquen les seus socials de moltes empreses, com ara la "City library" de Londres, o biblioteques tècniques en barris d'artesanat com la biblioteca Forney a París, biblioteques de comunitats d'immigrats, d'adolescents, etc.

Dins de cada biblioteca, i particularment de la unitat central, el futur passa pels espais especialitzats desenvolupats a tall de branques al voltant del tronc de la biblioteca general de lectura pública, que tendirà a convertir-se essencialment en una "sala d'actualitat", tant per les informacions ràpides que es trobaran en els anuaris o en els periòdics, com pel lleure o els últims llibres de moda. Els sectors especialitzats "per públic" ja existeixen pel que fa als infants. Haurien de ser encara més detallats, ja que no hi ha una mesura comuna entre un infant de 4, de 8, de 12 o de 16 anys (a tall d'exemple, citem la biblioteca per infants de Moscou, amb una desena de sales per edats).

El públic adult exigirà també sectors especialitzats: els sectors "negocis" es desenvolupen considerablement, igual que els sectors de formació professional contínua. Els fons patrimonials antics, i, per tant, preciosos, han de ser objecte d'un tractament totalment específic que respecti la seva raresa i així mateix el públic d'investigadors que els consulta, com per exemple es fa a la biblioteca de Niort.

La diversitat de públics ha de ser també respectada i s'ha d'admetre la idea de "nivells d'accés" a les col·leccions. El debutant, el curiós o el periodista que busca una informació succinta no han de trobar-se en la mateixa situació que l'investigador o l'estudiant que volen aprofundir una qüestió especialitzada. Els catàlegs no tenen en compte aquesta diversitat de necessitats dels lectors i d'aproximació al document. Ha de ser, tanmateix, tinguda en compte dins el mateix establiment, en la circulació, en la senyalització, en el mobiliari de consulta.

Es poden, d'aquesta manera, concebre llocs de treball de diferents menes. No es llegeixen de la mateixa forma un diccionari, una revista, una tesi o una novel·la, sense comptar les nombroses possibilitats que hi ha avui dia de consultar en pantalla: microfites i microfilms, magnetoscòpis i lectors de diapositives o de videodiscs, microordinadors i terminals, i, ben aviat, pantalles numèriques per la consulta en línia de documents integrals.

La necessitat de diversificar àmpliament tant les zones especialitzades de les col·leccions en funció dels públics a qui s'adrecen, com els llocs de treball en funció de les eines i els nivells de consulta pot, aleshores, comportar règims diferents per l'obertura de les sales, segons la freqüentació, o una tarifació diferent, segons les zones: si bé resulta un contrasentit fer pagar els infants o els aturats, al contrari, una zona de "negocis" que comporti, com a Québec, la disponibilitat de microordinadors i programes clarament enfocats a la gestió d'empreses pot ser de pagament, com també tots els productes documentals "de valor afegit", és a dir, fets a mida per a un sol lector i dels quals la comunitat no obtindria cap benefici col·lectiu: interrogació de bases de dades, bi-

bliografies i documentació a mida, recerques i constitució de dossiers, etc. La tecnicitat necessària per a aquesta mena de recerques pot avui dia justificar serveis documentaris "de pagament", amb la condició que el conjunt de la col·lecció pública resti de lliure accés gratuït per a tots.

■ LA BIBLIOTECA, LLOC DE FORMACIÓ I D'INFORMACIÓ

El sistema educatiu escolar i universitari, una mica en crisi pertot arreu, mostra clarament les seves limitacions: acomodat a unes formacions de base uniformitzades, s'ha adaptat malament a aquesta diversificació de sabers, i, més encara, al ritme cada cop més ràpid de la renovació i de l'obsolescència dels coneixements. La formació permanent, les transferències de coneixements, els reciclatges, els avenços tecnològics, són necessitats econòmiques per a tota l'escala de la societat: des de l'aturat, forçat a la reconversió, fins a l'investigador més agut, sempre a l'aguait de l'evolució de la seva disciplina. En aquest sentit, tinc la impressió que, davant l'acceleració dels sabers, tots som, en el nostre nivell, des de l'analfabet fins al savi, uns il·lustrats respecte al món del demà.

Únicament els sistemes autodidàctics permeten aquest nou apropament a un saber que mai no s'adquireix, que sempre està en marxa. Ara bé, la biblioteca pública és el lloc primordial per a aquest autodidactisme: la institució on tothom pot trobar permanentment la seva disciplina posada al dia per mitjà de col·leccions de periòdics, adquisicions de llibres estrangers, accés a bases de dades, catàlegs de biblioteques més especialitzades, amb documents accessibles pel préstec interbibliotecari, i molt aviat la telecomunicació. Vet aquí per què crec que la biblioteca pública constitueix un veritable envit econòmic ben adaptat a les necessitats del futur.

La concepció anglosaxona de la biblioteca pública, que s'imposà a tots per la seva qualitat, és, abans de tot, la d'un lloc d'informació més que d'erudició o de curiositat. Es confon amb el que seria a casa nostra una entitat de serveis administratius o socials: serveis d'alfabetització, de recerca de feina, d'ajut o assistència social, com per exemple a Nassau, als afores de Nova York, o a Pikes Peak, a l'Estat de Colorado, o a la nova biblioteca de Rotterdam, en el *hall* de la qual ha instal·lat oficines d'informació el mateix Ajuntament.

Aquesta és una concepció de país "liberal", on es desconfia dels serveis administratius i del poder central. La biblioteca pública és l'autèntica eina de cultura del *self made man*, cultura individual, constantment evolutiva, que constitueix un patrimoni comú. La biblioteca està, sens dubte, cridada a convertir-se arreu, segons el model anglosaxó, en lloc d'informacions subministrades allà mateix o per telèfon. Aquesta evolució no ha d'inquietar, de cap manera, el bibliotecari, que hi fa el paper de mediador, i que per això no ha de transformar-se en documentalista. Ambdós són complementaris i em puc ima-

ginar, de bona gana, una biblioteca on les col·leccions generals, constantment actualitzades pels bibliotecaris, estarien envoltades de despatxos documentaris especialitzats, gestionats per documentalistes especialitzats que hi atendrien consultes jurídiques, econòmiques, a partir de les quals cadascú podria conduir la seva pròpia recerca per les col·leccions públiques de lliure accés.

Aquestes oficines d'informació especialitzades es podrien, fins i tot, encarregar a associacions o instituts de reputació incontestable, sota la responsabilitat del bibliotecari: així foren, per exemple, els punts d'informació situats a la BPI per l'INSERM, per associacions humanitàries com la Creu Roja o Amnesty International, "antenes" de l'INSEE a les biblioteques municipals, oficines d'ONISEP o del CIDJ a les biblioteques per joves, etc.

Els progressos de les telecomunicacions faran aquests serveis cada vegada més interessants, ja que es podrà, sigui amb lliure accés, sigui per mediació d'un especialista, col·locar tothom "en línia" amb els fons documentals distants molt especialitzats i procurar-se per telefax els documents originals, com ja es fa als medis rurals americans amb "teleconsultes" de bases de dades a domicili "via" bibliotecari local.

La unitat central de la biblioteca resta, doncs, més que mai, una necessitat no sols pel seu paper simbòlic a la ciutat, del qual ja hem parlat —lloc accessible de trobada i d'identitat cultural—, sinó també pel fet de contenir els equipaments col·lectius onerosos i costosos que són les noves tecnologies de la comunicació.

Algunes col·leccions especialitzades han d'estar guardades en un punt central, cap de xarxa o centre de recursos. La "didacteca" del demà, que continuarà els programes informàtics, bancs d'imatge, documents numèrics accessibles a distància, haurà d'estar constituïda en un lloc "font" on es podran consultar, amb aparells sofisticats que només un establiment públic podrà adquirir i mantenir. El mateix es podria dir dels serveis especialitzats per als minusvàlids, que a vegades han de menester aparells de lectura molt cars o instal·lacions especials.

Les col·leccions patrimonials, que han de ser comunicades amb algunes precaucions o en condicions privilegiades, han de ser igualment considerades com un servei especial destinat als curiosos i als historiadors, i ser objecte d'un tractament arquitectònic específic, ja sigui en un lloc històric, ja sigui, preferentment, a la seu central; el que no es pot fer de cap manera és barrejar-les amb les col·leccions d'actualitat, generalment efímeres, que no concerneixen el mateix públic ni són objecte del mateix ús.

■ LA BIBLIOTECA, LLOC DE PARAULA

Concebuda d'aquesta forma, la biblioteca pública no és un lloc de silenci. Comporta en els seus espais àmplies zones de silenci destinades a la consulta dels documents, però és, abans de tot, un lloc de convivència i trobada. Per

la competència que li atorga el saber que hi és acumulat —accessible a tots—, per la neutralitat, l'actualitat i, tant com sigui possible, l'exhaustivitat de les informacions que hi són dispensades, és un lloc d'aprenentatge de civisme.

L'exemple del Centre Pompidou resulta en aquest punt molt instructiu. La BPI és el marc de nombrosos actes: festivals de cinema documental, col·loquis, seminaris, conferències, debats concebuts sempre com a prolongació i valoració de les col·leccions de la biblioteca. Aquestes activitats hi poden tenir cabuda perquè la biblioteca pública és un lloc que no pertany a ningú i que no representa cap interès institucional, polític o professional. Ni la Universitat ni l'Administració, i encara menys els cercles privats, poden fer un paper d'aquesta mena. Ara bé, aquest paper resulta cada cop més indispensable per a la formació del ciutadà i per a l'exercici dels seus drets. D'uns debats públics sobre ètica mèdica, amb l'assistència d'especialistes de totes les disciplines a la BPI, es podria repetir aquesta frase d'un dels participants, que desitjava: "...que es desenvolupés en el públic una cultura científica gràcies als experts capaços d'esperit crític, a fi d'afavorir les controvèrsies i de complicar la tasca de la institució". (Isabelle Stengers, citada a "Le Monde" de 10.XI.89, p.30.)

La biblioteca pública ha de ser un lloc de democràcia, de formació i d'informació de tots, sigui quina sigui la seva edat, condició, origen, un lloc d'identitat, un lloc de paraula, i, per dir-ho amb una bella fórmula de l'antic president del Centre Pompidou, Jean Maheu: *un lloc on no existeix el menyspreu.*